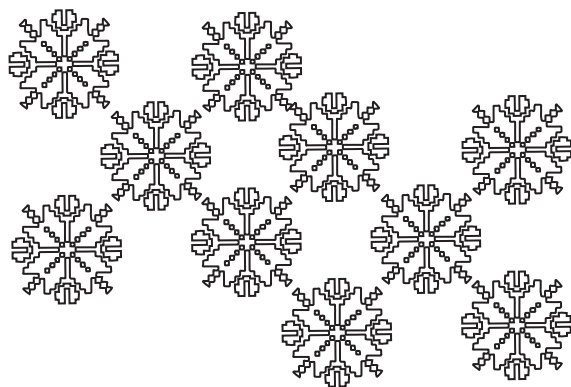




Jaanuar 2026

FOLKLORISTDE XX TALVEKONVERENTS





Eesti folkloristide XX talvekonverents

KESTLIKUD PRAKTIKAD

Viljandimaal, Männiku Metsatalus
28.—29. jaanuar 2026

KAVA JA TEESID

EKM Teaduskirjastus
Tartu 2026

Konverentsi veebileht
[https://www.kirmus.ee/et/sundmuste-kalender/
folkloristide-xx-talvekonverents-kestlikud-praktikad](https://www.kirmus.ee/et/sundmuste-kalender/folkloristide-xx-talvekonverents-kestlikud-praktikad)

Konverentsi korraldab Eesti Kirjandusmuuseumi Eesti Rahvaluule Arhiiv koostöös tippkeskusega Eesti juured ja Akadeemilise Rahvaluule Seltsiga

Korraldustoimkond

Risto Järv
Marie Kurs
Lona Päll
Kadri Vider
Mari Väina

Talvekonverentsi toimumist toetavad Eesti Kirjandusmuuseum (EKM 8-2/22/3), Tippkeskus Eesti juured: rahvastiku ja kultuuri kujunemise transdistsiplinaarsete uuringute tippkeskus (TK215) ja Eesti Kultuurkapital

Eesti folkloristide talvekonverentsid:

<https://www.folklore.ee/rl/talvekonverents/>

Teesivihiku koostanud ja toimetanud Risto Järv, Kadri Vider, Lona Päll, Mari Väina

Kujundanud ja illustreerinud Siiri Tarrikas

ISBN 978-9916-742-79-2 (trükis)

ISBN 978-9916-742-80-8 (pdf)

Trükk: Ecoprint

Saateks

Eesti folkloristide talvekonverentside traditsioon on kestnud juba 20 talve. Seekordsel konverentsil vaatleme folkloristlikke narratiive ja praktikaid kestlikkuse fookuse kaudu. Kestlikkus muutub üha olulisemaks kriiside kontekstis, teema aktualiseerumisel Eesti ühiskonnas on mitmeid ilminguid: näiteks julgeolekukriisis on hakatud tegelema potipõllundusega, riiklikul tasandil on oluliseks saanud energiajulgeolek, linnades on kliimakriisi mõjude tõttu hakatud kõnelema elurikkuse toetamisest ja linnaaiandusest, tehisarü üha laialdasem kasutamine paljudel elualadel on õhutanud ühiskondlikku arutelu loovuse ja õppimise praktikate alalhoidmisest. Kestliku maakasutuse, kultuuripärandi, suhtlusviiside väärtustamist on tinginud ka katkestuste tajumine kultuurimälus, maastikus, keeles jne.

Kestlike praktikate ja suhestumise viiside juurutamine pole aga alati ilma vastuoludeta, ka ei saada kestlikkuse mõistest ühiskonnas alati aru ühtviisi. Nii on soode ökoloogiline taastamine tekitanud avalikke konflikte, uued energiatootmise viisid on sattunud vastuollu varasemate kohalike toimetulekutavadega, tuleviku kujutlemiseks digiühiskonnas on üksteisele vastandlikke narratiive jne.

Folkloristika on selle algusaegadest saadik olnud seotud kestlike praktikate ning traditsiooni ja järjepidevuse teemadega. Soovime konverentsil uurida ka, kui kestlikud on folkloristika praktikad, millised teotsemisviisid on säilinud, millised hüljatud? Millistel viisidel on tarvis folkloristika uurimisküsimusi ja fookuseid ümber mõtestada keskkonna- ja julgeoleku kriisi tingimustes? Kas meie meetodid peaksid muutuma, kas kestlikkus loodussäästlikkuse, sotsiaalse vastutuse jm tähenduses on folkloristikale oluline? Mida saame teha, et eesti folkloristika oleks kestlik ja eesti keel teaduskeelena folkloristikas oleks kestlik?

Korraldajad



Kas huumor võib olla kestlik?

Anastasiya Fiadotava
Eesti Kirjandusmuuseum
anastasiya.fiadotava@folklore.ee



Ühest küljest ei ole korduv nali enam naljakas, kuid teisest küljest on mõned humoorikad süžeed olnud tuntud juba ammu ajast. Ettekandes vaatlen, kas huumori ja kestlikkuse mõisted sobivad omavahel kokku. Analüüsin Eesti huumoriloojatega tehtud intervjuudele tuginedes, millised on takistused ja abivahendid huumori loomisel ja mõistmisel ning kuidas mõned huumoriloomise strateegiad püsivad kaua, teistest aga loobutakse. Vaatlen huumorit kolmel tasandil, konkreetsest abstraktsemaks: üksikud naljad või meemid, huumorižanrid ja huumoridiskursus. Väidan, et mida abstraktsem on tase, seda kestlikum see on. Käsitlen ka seda, kuidas üldine poliitiline, sotsiaalne ja majanduslik kontekst mõjutab huumoridiskursuse kestlikkust. Kiiresti muutuval ja kriise täis ajal võib huumoridiskursuse kestlikkus olla üks viis oma elu üle kontrolli tagasi saada. Samas tähendab huumoridiskursuse kestlikkus ka seda, et tõsine diskursus ei ole kunagi päriselt kindel ega vastupidav — naljad võivad seda alati õõnestada ja ümber mõtestada.

Sustainability as Practice: Reimagining Perun in Contemporary *Rodnoverie*

Giuliano Gajetti

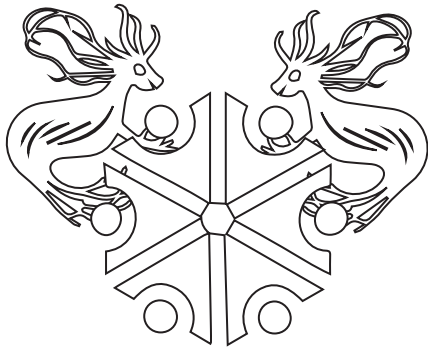
Jagiellonian University (Krakow, Poland)

giuliano.gajetti@doctoral.uj.edu.pl

This paper examines how sustainability is narrated, embodied, and contested through contemporary Slavic Native Faith, focusing on the figure of the thunder god Perun as a living cultural symbol. Drawing on qualitative, semi-structured online interviews with long-term practitioners and leaders of communities, the presentation traces how Perun is reimagined not merely as a heritage remnant but as a meaningful agent within present-day worldviews and ritual practice. The ethnographic material highlights the role of “sources” (scholarship, chronicles, folklore, and contemporary esoteric writings) in sustaining tradition, while simultaneously legitimising innovation when historical continuity is perceived as broken or insufficient.

Two broad currents emerge. An ideological, historiographical orientation emphasises reconstruction, systematisation, and public recognition, framing Perun as a figure of order, justice, and collective struggle. A mystical–esoteric orientation privileges experiential knowledge and ritual efficacy, interpreting Perun as an inner force that shifts across a person’s life course (warrior power, fertility, protection from malevolent forces). Across both currents, Perun-related festivities materialise sustainability as practice: bodily trials and combat games cultivate endurance and gendered moral ideals; offerings and commemoration of “fallen ancestors” sustain collective memory; and agricultural rites (rain/fertility motifs) reconnect religiosity with land and seasonal cycles. By reading these practices as sustainability-work, the paper contributes to folkloristic debates on how cultural continuity is produced

under crisis conditions (security, environmental change, and social fragmentation). It also reflects on disciplinary sustainability: what counts as “tradition” when practitioners openly negotiate authenticity, and how folkloristics can document such negotiations without reducing them to either survival or invention.



Taaskasutusmaagia

Reet Hiimäe, Andrus Tins

Eesti Kirjandusmuuseum, folkloristika osakond

reet.hiimae@folklore.ee; andrus.tins@folklore.ee



Ettekanne käsitleb taaskasutusideede avaldumist eesti vanemates ja tänapäevastes pärimustekstides kirjeldatud maagiliste rituaalide kontekstis, jälgides haakuvate rõhuasetuste muutumist läbi aja. Vanemas pärimuses tuleneb maagiliste esemete väärtus sageli just nende vanusest ja taaskasutusest – lisaks praktilistele kaalutlustele (vana ese oli käepärast ega toonud lisakulu) tõusevad maagilise taaskasutuse puhul esile mitmesugused, omavahel põimunud sümboolsed tähendused (nt vana jalatsiga seostati eri paikadest kogutud väge, vana rõiva puhul nähti seost kandjate elujõuga, leitud hobuseraua ja selle naelte puhul lisandus hobuse ja metalli sümbolika). Seega leidsid näiteks krati tegemisel kasutust vanad saunavihad ja kaltsud, vastsündinu pesuvesi tuli kallata läbi vana kulunud luua ning väerohe jaanikaste kogumiseks sobis vana kuub. Rituaalis kasutatud eseme esteetiline pool jäi pigem tagaplaanile.

Tänapäeva vaimsetes ja maagilistes praktikates toimib valikuid suunava jõuna kommertsialiseerumine ja kaubastumine, mistõttu eelistatakse pigem uusi, armsa välimusega, visuaalselt efektseid kaitse- või rituaalesemeid; juhendatud rituaale ja retriite presenteeritakse muuhulgas eksklusiivsete elamustena. Ilmselgelt pole need muutused absoluutsed, näiteks spordifolklooris on tänapäevalgi teada ühe võistlustel edu tagamiseks kasutatava rituaalina võidusokkide kandmine seni, kuni need on täiesti rābaldunud, ning inimeste maakodude ustel ripuvad endistviisi kodu kaitseks vanad hobuserauad. Seega tuleb ettekandes juttu ka järjepidevusest ja sellest, kuivõrd on nüüdisaegsed arusaamad vanade esemete erilisusest seostatavad traditsioonilise maagilise mõtlemisega.

„Laiad suud, sisse langenud palged ja
pissokesed, wessirähmased silmad.”
Saamide eestikeelsetest representatsioonidest
19. sajandil

Andreas Kalkun

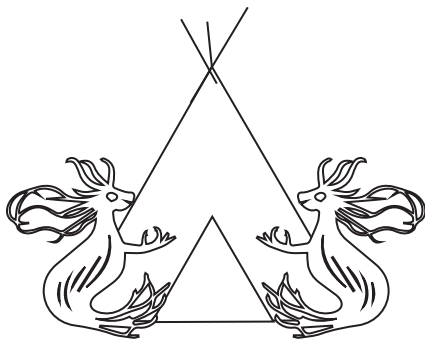
Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Rahvaluule Arhiiv
andreas.kalkun@folklore.ee

Juba eestikeelse aja- ja aimekirjanduse päris alguses leiduvad esimesed põhjarahvaste ja saamide kirjeldused. Otto Wilhelm Masing tutvustas saame oma teoses „Pühhapäwa vahhe-luggemissed“ (1818) ning Maarahva Nädalalehes (1821–1823, 1825). Saamidest ja põhjarahvastest kirjutas ka esimene illustreeritud jätkväljaanne, Friedrich Reinhold Kreutzwaldi toimetatud „Ma-ilm ja mõnda, mis seal sees leida on“ (1848–1849). See, mida ja kuidas kirjutati, püsis kogu 19. sajandi vältel suhteliselt sarnasena, näiteks Masingu, Kreutzwaldi ja Johann Voldemar Jannseni saami-ainelistes tekstides pole suuri ideoloogilisi ega sisulisi erinevusi.

Väheharitud eestikeelsele lugejale mõeldud geograafilised ja etnograafilised kirjeldused on algusest peale varjamatult poliitilised, seotud koloniaaldiskursusega ning teevad sageli ka otsese kummarduse keisrihärrale. Olgugi, et 19. sajandi eestlased olid mitmeski mõttes allutatud, õpetas talupoegadele suunatud omakeelne ajakirjandus imperialistlikku retoorikat ning õigustas näiteks põhjarahvaste „tsiviliseerimist“ ja koloniseerimist. Aeg-ajalt võidi küll ka eestlaste ja põhjarahvaste sarnasusi või sugulust rõhutada, kuid kirjeldused jäid siiski eksotiseerivaks ja folkloorseid stereotüüpe tootvaks.

Põhjarahvaid iseloomustati sageli „tuimadena“, mida seletati ühelt poolt kliimaga, aga ka nende rahvaste arenematuses. Kirjutistes toodi välja ka rahvaste häid omadusi nagu näiteks varastamise kombe puudumine, kuid domineerivad negatiivsed omadused. Kirjeldustes põrkuvad ristiusustamine ja moderniseerimine tuimuse ja irratsionaalse ning kõikehävitava viinahimu vastu.

Tutvustan ja analüüsin saamide varaseid representatsioone eestikeelses rahvalikus kirjasõnas, eriti ajakirjanduses. Keskendun imperialistlikule koloniaalretoorikale ning põhjarahvaste loomuse ja välimuse kirjeldustele.



(Isa) habemega naljad: anekdootide taaskasutus internetisuhtluses

Liisi Laineste

Eesti Kirjandusmuuseum, folkloristika osakond

liisi.laineste@folklore.ee

Gasugune inimestevaheline kommunikatsioon, mille käigus vahetatakse loominguliselt infot, hõlmab huumorit ja see on ka läbiv nähtus rahvaluules. Huumorit leidub kõikjal: anekdoodikogumikes, televisioonis, internetis, teatris, video-, teksti- ja pildivormis, püstijalakoomikas, reklaamides jne. Huumor oma igapäevases kontekstis, st suhtluses pere, sõprade või kogukonna ringis, lisab räägitule ilmekust ja vahel ka sisukust: pakub lisainformatsiooni ja muudab vestluse mitmeplaanisemaks, üllatuslikumaks, nauditavamaks, veenvamaks. Vahel seotakse vestluse terveid anekdoote või tsiteeritakse tuntud puänte. Ettekandes käsitlen anekdootide taaskasutamist sotsiaalmeedias ja internetisuhtluses laiemalt, analüüsid esinemiskonteksti (eesmärki, sõnumit, reaktsioone) ja võimalikke funktsioone ning nende seotust nn isanaljadega.

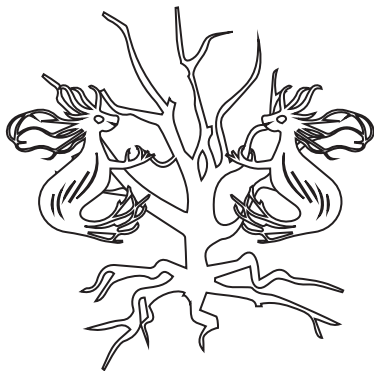
Jaan Eilart kui kestlikkuse folklorist

Silvia Lotman

Tallinna Ülikool, Humanitaarteaduste instituut
slotman@tlu.ee

Ettekanne looduskaitse ajaloost uurib, kuidas nõukogude perioodil oluliseks looduskaitse eestkõnelejaks kujunenud Jaan Eilart oli ühelt poolt folkloori kogujaks ja teiselt poolt kogutud narratiivide levitaja, kelle eesmärgiks oli loodushoid üldrahvaliku maastikumälu loomise kaudu.

Jaan Eilarti looduskaitseline tegevus paistab olevat laiemalt suunatud eestluse kestmisele nii looduse, kultuuri kui koduloo vaatest, mitmekülgse ja erinevaid valdkondi siduva Eilarti puhul on väljakutseks tema paigutamine mõne kindla distsipliini raamidesse. Ettekanne uurib, kas kestlikkuse folkloristi kuju sobitub selle ajaloolise isiku kirjeldamiseks.



Seto leelo jätkusuutlikkus – ökoloogiline perspektiiv

Janika Oras
Eesti Kirjandusmuuseum,
Eesti Rahvaluule Arhiiv
janika.oras@folklore.ee

Mari Palolill
Eestimaa Looduse Fond
mari@elfond.ee

Rakendusetnomusikoloogia on kogukondliku muusikatradsiooni jätkusuutlikkuse analüüsimisel kasutanud ühe võimaliku lähenemisviisina nn ökoloogilist perspektiivi (Titon 2009, Schippers 2016 jt). Ökoloogia metafoor võeti kasutusele eesmärgiga kujundada süsteemne, terviklik ja süsteemi osapoolte omavaheliste suhete mõistmisel põhinev arusaam muusikatradsioonide jätkusuutlikkusest. Staatilise „säilitamise“ asemel nähakse traditsiooni kui „elavat sümbioosi“. Püütakse mõista, kas miski häirib süsteemi tasakaalu ning pakkuda selliseid tugistrateegiaid, mis sobivad kogukonna eesmärkidega.

Muusikalist ökosüsteemi võib jagada viieks võtmevaldkonnaks: õppimissüsteemid; muusikud ja kogukonnad; muusikalised kontekstid ja struktuurid; toetavad regulatsioonid ja taristu; meedia ning muusikatööstus. Seto leelomaastikku kirjeldades keskendume neist kolmele esimesele. Vaatleme leelokogukonna struktuuri, lauluoskuse omandamist ja leelo tänast mitmenäolist muusikalist väljendust. Seejuures võtame arvesse ka teisi süsteemi komponente, eelkõige allikakogusid ja tehnoloogilisi vahendeid. Muusikalise väljenduse osas visandame pildi repertuaari ja esituse muusikalisest stiilist, selle mitmesugustest eri päritolu elementidest ja välistest muusikalistest mõjutajatest.

Kirjandus:

- Schippers, Huib 2016. Sound futures: Exploring the ecology of music sustainability. – Sustainable Futures for Music Cultures: An Ecological Perspective. Toim H. Schippers ja Catherine Grant. New York: Oxford University Press, lk 1–18.
- Titon, Jeff Todd 2009. Music and sustainability: An ecological viewpoint. – World Music, kd 51, nr 1, lk 119–137.

Eestikeelse sotsiaalmeedia tervisesuhtluse väljast: rahvameditsiin, kogemusteadmused ja ekspertsus digikeskkonnas

Maili Pilt

Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule osakond

maili.pilt@ut.ee

Kaasajal on sotsiaalmeedia üheks oluliseks suhtlusruumiks, kus toimub tervisega seotud info hankimine ning vahetamine. Seejuures võivad eri suhtluskanalite (nt Facebooki grupp, Instagrami konto vm) infovahetussstrateegiad olla väga erinevad, olenedes konkreetsest terviseteemast, suhtluskeskkonna looja(te) ja kasutajaskonna ajendeist ning maailmavaatest. Nii leidub sotsiaalmeedias gruppe, mis kirjeldavad end kui „teadusel“, „esivanemate teadmistel“, „loodusravil“, „kogemustel“, „alternatiivmeditsiinil“ vm põhinevatena. Ettekandes annan ülevaate eestikeelse terviseteemalise sotsiaalmeedia suhtluse väljast ning vaatlen lähemalt kahte omavahel seotud infovahetus- ja tähendusloomestrateegiat: rahvameditsiinivõtteid ning inimeste kogemustel põhineva teabe vahetamist.

Ettekanne otsib vastuseid järgmistele küsimustele:

- 1) millistele terviseteemadele eestikeelne sotsiaalmeediasuhtlus keskendub ning milliseid veebiplatvorme selleks kasutatakse?
- 2) mida võib öelda teemakohaste gruppide/lehtede/kontode loojate ning moderaatorite tausta kohta; kuidas suhtluskanalite loomist ja eesmäärke avalikkusele põhjendatakse ning kui kestlikud need kanalid on, milliseid tingimusi seatakse kasutajaskonnale;
- 3) kuidas põimub või vastandub rahvameditsiinivõtetele ja kogemustele keskenduv suhtlus teistlaadi tervisekommunikatsiooniga (arstidelt või vestlusrobotitelt saadud info, peavoolu- ja alternatiivmeedia terviseteemalised artiklid vm).

Ettekanne on valminud Haridus- ja Teadusministeeriumi programmi „Eesti keel ja kultuur digiajastul“ projekti „Tähendusloome sotsiaalmeedias: tervis ja rahvapärane mõtteviis“ (EKKD-TA32) toel. 2026. aasta jaanuari seisuga sisaldab materjalikogu infot 267 terviseetemetega seotud sotsiaalmeediagrupi/lehe/konto kohta. Projekti laiemaks sihiks on mõista, millistel põhjustel ja mislaadi strateegiaid kasutades inimesed kaasajal sotsiaalmeedias terviseprobleemidega seoses lahendusi otsivad ja pakuvad ning milliseid tähendusi seejuures luuakse.



Kestlikud praktikad võrguvabades majapidamistes: arhailisuse ja modernsuse piirimail

Kriš Siil

Tartu Ülikool, eesti ja võrdleva rahvaluule osakond,
üliõpilane
kris.siil@ut.ee

Võrguvabad (ingl k *off-grid*) majapidamised on ühtaegu ülimalt arhailine kui ka täiesti postmodernne nähtus. Ajal, mil elektrit ega üldveevärki elamutes veel olemas ei olnud, olidki kõik elamud endastmõista võrguvabad. Kaasajal on vee ja elektri kättesaadavus muutunud Eestis tavapäraseks. Keskkonnakriisi, linnastumise ja julgeolekukriisi valguses on inimestel tekkinud huvi olla eluks vajalike ressursside osas ümbritsevast taristust sõltumatu. Võrguvabaks või isevõrkseks nimetan selliseid elamuid, kus vajalik elekter ja vesi hangitakse iseseisvalt ning lokaalselt. Põhjuseid võrguvabalt elamiseks on erinevaid, alates suurtest elektrivõrguga liitumise tasudest maapiirkondades kuni soovini olla valmis erinevateks katastroofideks.

Ajendist olenemata tundub selle elustiili juurde kuuluvat teadlikum ressursikasutus ning püüdlus jätkusuutlikkuse ja keskkonnasäästlikkuse poole. Millised on argipraktikad võrguvabades majapidamistes? Kas neile omast isetegemist ja vähenõudlikkust võib näha kui traditsioonilise maaelu jätku, mis näiteks nõukogude ajal kasvanud inimestele on veel lapsepõlvest tuttav? Või on tänapäeval võrguvabalt elamiseks vaja hoopis teistsugusi oskusi? Miks on oluline neid praktikaid etnograafiliselt dokumenteerida ja uurida?

Ettekandes käsitlen neid küsimusi, võttes aluseks oma bakalaureusetöök kogutud välitöömaterjalid. Välitöid viisin läbi 2025. aasta oktoobrist detsembrini Võrumaal, Raplamaal ja Viljandimaal. Kokku viibisin välitöödel kaheksal päeval, mil viisin läbi seitse intervjuud kümne inimesega ning külastasin kuut võrguvaba majapidamist.

Neli intervjuud olid pikemad ning nendes majapidamistes tegin ka ühe ööpäeva jooksul osalusvaatlust, kolm intervjuud olid lühemad ja külastused põgusamad. Ettekande teoreetiline mõistebaas põhineb suures osas antropoloogide Phillip Vannini ja Jonathan Taggarti uurimustel, kus nad käsitlevad põhjalikult Kanada võrguvabu majapidamisi.



Mitmekeelne loovus liivi liisusalmides

Mirjami Sipilä
Soome, Turu Ülikool
mmsipi@utu.fi

Liisusalmid toimivad laste mängudes valikumehhanismina. Samas võivad need peegeldada kogukonna identiteeti, keelelist loovust ja sotsiaalseid suhteid. Need pakuvad ka ainulaadset võimalust uurida väikese kogukonna kultuurilist järjepidevust ajaloolises olukorras, kus see on olnud mitmel moel ohustatud.

Ettekandes, mis põhineb osaliselt minu magistritööl, tutvustan eesti folkloristi Oskar Loo­ritsa 20. sajandi alguses kogutud liivlaste liisusalme, informantide kommentaare ja kogu­ja enda tähelepanekuid, mis on säilinud nii käsikirjades kui ka kogumikus „Volkslieder der Liven“ (1936). Loo­ritsa kogutud liisusalmid peegeldavad liivlaste mitmekeelset keskkonda, kus on selgelt näha teiste keelte, eriti saksa, läti ja eesti keele mõjusid. Mõned liisusalmide võõrapärased elemendid on otseselt laenatud teistest keeltest, teised on tõlgitud liivi keelde. Kuna rütm on liisusalmide oluline tunnusjoon, jääb nende tähendus tihti teisejärguliseks, mille tulemuseks on sageli poeetiline nonsenss-stiil.

Liisusalmid on laste traditsioonide keskmes ja seetõttu olulised kultuurilise kestlikkuse seisukohalt. Nende näiliselt tähtsusetud sõnad ei ole juhuslikud, vaid kajastavad laste traditsiooni loovust ja keelelist mängulisust. Analüüsin, kuidas Loo­ritsa kirjapanekud, tema tõlgendused ja informantide hääled koos loovad pildi kultuuri kohanemisest muutuvate oludega. Liisusalmide loov keelekasutus võimaldab nii järjepidevust kui ka muutusi: keele- ja kultuurikontaktid annavad tõuke uute vormide tekkeks ja kogukonna enda kujutlusvõime annab neile kohaliku tähenduse.

Borši metamorfoosid Lévi-Straussi kulinaarses kolmnurgas

Urmas Sutrop

Tartu Ülikool, humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna

emeritprofessor

urmas.sutrop@kirmus.ee

Käsitlen borši kui kultuurilist markerit, mis oli algsest levinud Ida-Euroopas nii slaavlastel, baltlastel, rumeenlastel kui ka neil aladel elanud aškenazi juutidel, kes viisid supi koos nimega borscht Ameerikasse. Suure tõenäosusega on borš pärit Kõijvi-Venemaalt, st Ukrainast.

Vaatluse alla tulevad nii boršisupi algne koostis, selle muutumine ajaloos kui ka nime borš enda tähendus. Analüüsil kasutan Claude Lévi-Straussi kulinaarset kolmnurka, eriti selle külge *toores–mädanenud*. Lisaks osutan borši mõnele kultuurilisele aspektile, seostele Eestiga ning karuputke kasutamisele toiduks ja rahvameditsiinis tänapäeval.

Algsest oli borš hapendatud euroopa karuputke (*Heracleum sphondylium*) noortest võrsikutest, lehtedest ja õisikutest keedetud supp. Suppi sai valmistada hooajaliselt ainult kevadsuvel, kuna taimeosad korjati mais ja neid pidi kohe hapendama ning hapendus läks ruttu riknema. Karuputke nimi on nii ukraina kui ka vene keeles *борщевик*. Sellest siis ka supi nimetus *борщ* 'borš'.

Supi valmistamine toimus tänu kääritamisele nii sõna otseses mõttes kui metafoorselt kolmnurga mäda nurga juures. 17. sajandi lõpus asendati boršis karuputk kääritatud punapeediga. Supi sisse lisati ka peedi kääritusvedelik, nn kali (*квас*). Selle tulemusena muutus supi värvus rohelisest punaseks ja seda sai valmistada aasta läbi, kuna punapeeti oli võimalik hästi säilitada. Peediborš jäi ikka kulinaarse kolmnurga mäda nurga juurde.

Nimetus borš kandus peedisupile üle rahvaetümoloogilise eksituse tõttu, kuna muinasslaavi punapeedi nimetus *бѣрьць* oli karuputke supi nimetusega *борщ* kõlalt väga sarnane.

Suurim tehnoloogiline muudatus toimus boršiga 20. sajandi alguses, kui võeti kasutusele äädikas, mis supi hapuks tegi. Seega ei olnud enam tarvis punapeeti (ja ka kapsast) hapendada ning suppi sai valmistada kiiresti. Selle tulemusena nihkus supp kolmnurga küljel *toores – mädanenud* toore nurga poole.

Ukraina borš on kantud UNESCO inimkonna kultuuripärandi nimistusse (2022). Algsest rohelisest kääritatud karuputkesupist on saanud kaitstav paks punane vähese leemega äädikaga peedisupp.



Potipõllundus kestliku praktikana: 2025. a kogumisvõistluse lugu

Kadri Vider

Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Rahvaluule Arhiiv

kadri.vider@kirmus.ee

M^eie kultuuris näib olevat juurdunud vajadus aeg-ajalt näpud mulda pista. Isegi siis, kui eestlased kolisid linnadesse ja maa-asulatesse, kasutati võimalust kasvatada aiamaalapikestel oma pere tarbeks köögivilja ja marju-puuvilju, kortermajade rõdudel või isegi aknalaual on aretatud elurikkust alates salatist ja tomatist kuni väga erinevate maitsetaimedeni. Seda kõike võib nimetada koodnimetusega poti-põllundus.

Mis on ajendanud oma tarbeks toitu kasvatama, kuidas see kultuur on levinud ja kuidas seda on edasi antud eri põlvkondades, milliseid rõõme ja kannatusi on potipõllundus kaasa toonud – kõike seda palusime Eesti Rahvaluule Arhiivi kaastöölistel ja teistel kirja panna ning saata arhiivi 2025. aasta kogumisvõistlusele „Potipõllundus“.

Inspiratsiooni ärgitamiseks andsime suunavaid küsimusi, mis jagunesid teemaplokkideks: aiamaa ja kasvuala; tööd ja tööpanus; taimed ja taimekasvatusevõtted; koostöö aiamaadel ja kogukonnaaedades; saak ja selle kasutamine; toiduaianduse eesmärk ja mõte. Soovitasime kaastöölistel end pigem vabalt väljendada ning vastata vaid nendele küsimustele, mis on nende seisukohast olulised ja tähenduslikud.

Kogumisvõistluse peakorraldajana räägin oma ettekandes äsjalõppenud kogumisvõistluse esialgsetest tulemustest ja laekunud materjalist kooruvatest analüüsivõimalustest.



Vanasõna kui kestlik kommunikatiivne ja loov praktika

Piret Voolaid
Eesti Kirjandusmuuseum
piret.voolaid@kirmus.ee

Ettekanne lähtub küsimusest, kas ja kuidas saab vanasõna mõtestada kestliku praktikana ehk elujõulise nähtusena tänapäeva kriisidest markeeritud ühiskonnas. Teoreetiliseks lähtekohaks on rahvusvahelises parömioloogias laialt kasutatud Wolfgang Miederi vanasõnade finitsioon. Selle järgi on vanasõna lühike, üldtuntud rahvaütetus, mis kannab endas tarkust, tõde või moraali metafoores, fikseeritud ja meelde jäävas vormis ning mille kestlikkus/järjepidevus avaldub põlvkondlikus edasiandmises. Aluseks on klassikiline arusaam vanasõnast kui rahvasuus käibivast üldistavast lausest, mille tunnusteks on traditsioonilisus, lühidus, poeetilisus ja didaktilisus (Krikmann 1997). Vanasõnu on kirjeldatud kui paljufunktsionaalseid, paljusituatiivseid, paljutähenduslikke ja paindlikke argisuhtluse vahendeid (Krikmann 1974), aga ka kui kõnevoolu „lühietendusi“, mis aktualiseeruvad alati konkreetses kasutusolukorras (Granbom-Herranen 2016). W. Mieder on oma hilisemates käsitlustes rõhutanud seejuures ka vanasõna dünaamilist aspekti, käsitledes seda traditsiooni ja varieerumise pingeväljas toimiva kommunikatiivse üksusena, mille tähendus ja funktsioon sõltuvad alati kasutuskontekstist.

Ettekandes käsitlen vanasõna kestlikkust kolmel tasandil. Esiteks kui kultuurimälu mehhanismi: vanasõna koondab ja edastab eetilisi, sotsiaalseid, loodus- ja majapidamiskogemusi (EV I), pakkudes nappides vormelites pikaajalist orientiiri tegutsemiseks. Teiseks kui kommunikatiivset praktikat: vanasõna ei püsi üksnes talletatuna, vaid elab kasutuses, kohandudes uute olukordade, keskkondade ja kriisidega, sh linnaruumi ja digisuhtlusega. Kolmandaks kui loovuse ja vastupanu vormi:

vanasõnade parafraseerimine, iroonia ja ümbermängimine võivad olla viisid, kuidas kestlikkuse idee üle vaielda, seda kinnitada või kahtluse alla seada.

Väidan, et vanasõna kestlikkus või elujõud ei seisne muutumatuna püsimises, vaid võimes olla samal ajal korduv ja muutuv, normatiivne ja mänguline. Just see paindlik püsivus teeb vanasõnast jätkuvalt toimiva kultuurilise praktika ka keskkonna- ja julgeolekukriiside ajastul.

Analüüsi empiiriliseks taustaks on minu varasemad uurimused, mh vanasõnade rollist kriisiaja suhtluses COVID-19 pandeemia ajal, kus vanasõna osutus võimsaks sõnumi edastamise vahendiks nii ametlikus institutsionaalses kommunikatsioonis kui ka rohujuuretasandi vernakulaarses reageeringus. Tuttav vanasõnaline vorm loob usaldust, autoriteeti ja äratundmist, kuid samal ajal võimaldab ka irooniat, paroodiat ja vastunarratiive. Selline kahepidine toimimine kinnitab vanasõna kui kestlikku, ent mitte konfliktivaba praktikat.

Kirjandus

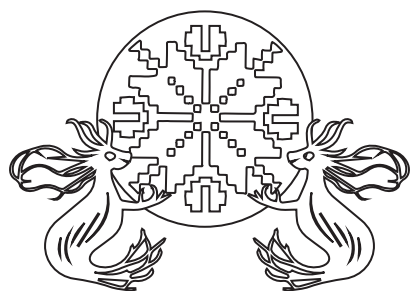
EV= Eesti vanasõnad, I–V kd. (Monumenta Estoniae antiquae III.) Toim Arvo Krikmann, Ingrid Sarv. Koost Anne Hussar, A. Krikmann, Erna Normann, Veera Pino, I. Sarv, Rein Saukas. Tallinn: Eesti Raamat, 1980–1988.

Granbom-Herranen, Liisa 2016. The genre of proverb – a relic or very much alive? – Genre – Text – Interpretation: Multidisciplinary Perspectives on Folklore and Beyond. Toim Kaarina Koski, Frog ja Ulla Savolainen. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, lk 317–339. <https://oa.finlit.fi/site/books/10.21435/sff.22/>

Krikmann, Arvo 1974. Vanasõnateksti denotatiivsest määramatusest. – Keel ja Kirjandus, nr 1, lk 22–29; nr 2, lk 93–98.

Krikmann, Arvo 1997. Sissevaateid folkloori lühivormidesse I: Põhimõisteid, žanrisuhteid, üldprobleeme. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Mieder, Wolfgang 1985. Proverbs: A Handbook. Westport, Connecticut: Greenwood Press.



KOLMAPÄEV, 28. JAANUAR

9.00 Väljumine Eesti Kirjandusmuuseumi eest

10.15–11.00 Saabumine ja kogunemine. Tervituskohv

11.00–13.00 I sessioon. Moderaator: Risto Järv

Konverentsi avamine

Maili Pilt – Eestikeelse sotsiaalmeedia tervisesuhtlus: rahvameditsiin, kogemusteadmus ja ekspertsus digikeskkonnas

Piret Voolaid – Vanasõna kui kestlik kommunikatiivne ja loov praktika

Anastasiya Fiadotava – Kas huumor võib olla kestlik?

Liisi Laineste – (Isa)habemega naljad: anekdootide taaskasutus internetisuhtluses

13.00–14.00 Lõuna



14.00–16.00 II sessioon Moderaator: Katre Kikas

Kadri Vider – Potipõllundus kestliku praktikana: 2025. a kogumis- võistluse lugu

Reet Hiimäe, Andrus Tins – Taaskasutusmaagia

Kriš Siil – Kestlikud praktikad võrguvabades majapidamistes: arhailisuse ja modernsuse piirimail

Silvia Lotman – Jaan Eilart kui kestlikkuse folklorist

16.00–16.30 Kohvi- ja kulgemispaus



16.30–18.00 Kestlikkuse vestlusring:

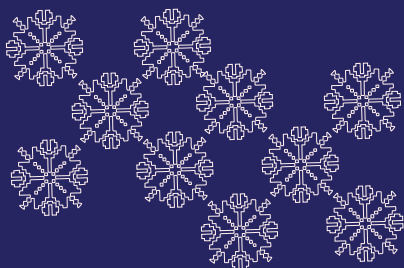
Kuidas mõtestada kultuuri-/pärandit kestlikkuse vaates?

Osalejad: Ott Heinapuu, Katre Kikas, Andrus Tins, vestlusringi juhhib Lona Päll

18.30–19.30 Õhtusöök

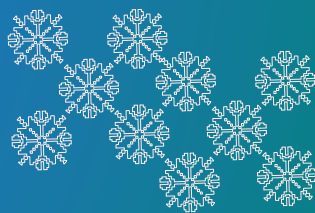


19.30–... Saun, lauamängud, vestlused



NELJAPÄEV, 29. JAANUAR

9.00–10.00 Hommikusöök



10.00–11.30 IV sessioon Moderaator: Mari Väina

Andreas Kalkun – „Laiad suud, sisse langenud palged ja pissokesed, wessirähmased silmad.“ Saamide eestikeelsetest representatsioonidest 19. sajandil

Mirjami Sipilä – Mitmekeelne loovus liivi liisusalmides

Janika Oras, Mari Palolill – Seto leelo jätkusuutlikkus – ökoloogiline perspektiiv

11.30–12.00 Kohvipaus



12.00–13.00 V sessioon Moderaator: Kadri Vider

Giuliano Gajetti – Sustainability as Practice: Reimagining Perun in Contemporary Rodnoverie

Urmas Sutrop – Borši metamorfoosid Lévi-Straussi kulinaarses kolmnurgas

13.00–13.45 Lõuna



13.45 Ärasõit Männiku metsatalust

14.00–16.45 Külaskäigud Andres Ansperi ja Anu Raua juurde

18.00 Tagasi Tartus

